

DERLEME MAKALE

**KARŞILIKLARIN TMS 37, VERGİ USUL KANUNU, TÜRK
TİCARET KANUNU VE MUHASEBE SİSTEMİ UYGULAMA
GENEL TEBLİĞİ KAPSAMINDA İNCELENMESİ VE TMS 37'YE
GÖRE MUHASEBE UYGULAMALARI**

***COMPARISON OF PROVISIONS UNDER TAS 37, TAX
PROCEDURE LAW, TURKISH COMMERCIAL CODE AND
ACCOUNTING SYSTEM APPLICATION GENERAL COMMUNIQUE
AND ACCOUNTING PRACTICES ACCORDING TO TAS 37***

Prof. Dr. Abitter ÖZULUCAN*

ÖZ

Muhasebe literatüründe karmaşık olarak algılanan konulardan bir tanesi de karşılıklardır. Bu kavram kimi zaman gider/borç anlamında, kimi zaman varlıklarda değer düzeltimi anlamında kimi zaman da yedek niteliğinde kullanılmaktadır. İşletmelerin gelecekte karşılaşma olasılığı olan riskleri ve belirsizlikleri dikkate alan ve mali şeffaflığı öne çıkartan muhasebe kuramı (Türkiye Muhasebe Standartları, Temel Kavramlar ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri) vergi odaklı düşünceyi öne çıkartan Vergi Usul Kanunu (tabii ki tüm vergi mevzuatı) ve ayrıca Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği bir taraftan mali tablolar aracılığıyla ihtiyaca ve gerçeğe uygun bilgi ortaya koyma amacında iken, diğer taraftan da işletmelerin yükümlülüklerini, riskleri ve belirsizlikleri mali tablolar aracılığı ile ifşa etmeyi amaçlamaktadırlar.

Karşılıklar, faaliyet sonuçlarının manipüle edilmesi için kullanılacak muhasebe uygulamalarından birisidir. Tabii ki bu durum, mali tabloların güvenilirliğini olumsuz etkileyecektir. Bu çalışmada karşılıklar konusu; TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı, Vergi Usul Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği çerçevesinde ele alınmıştır. Bu nedenle öncelikle karşılıklar; tanım, tanıtım, amaç, ölçüm, hangi anlamda ele alındıkları, karşılık ayırma koşulları,

* Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Muhasebe-Finansman Anabilim Dalı, abitter42@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4157-8218>

muhasabeleştirme ve iptal esasları çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca konunun kapsamlı olması nedeniyle, sadece TMS 37 esas alınarak, uygulamada sıklıkla karşılaşılan muhasebe uygulamalarına ilişkin örneklere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Karşılıklar, TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı, Vergi Usul Kanunu (VUK), Türk Ticaret Kanunu (TTK), Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT).

ABSTRACT

One of the subjects perceived as complex in the accounting literature is provisions. This concept is sometimes used in the sense of expense/debt, sometimes in the sense of value correction in assets, and sometimes as a reserve. Accounting theory (Turkish Accounting Standards, Basic Concepts and Generally Accepted Accounting Principles), which takes into account the risks and uncertainties that businesses may face in the future and emphasizes financial transparency, Tax Procedure Law (of course, all tax legislation), Turkish Commercial Code and also Accounting System Application General Communiqué aims to reveal relevant and truthful information through financial statements, they also aim to disclose the liabilities, risks and uncertainties of enterprises through financial statements.

Provisions are one of the accounting applications that can be used to manipulate the results of the activities. Of course, this will adversely affect the reliability of the financial statements. In this study, the subject of provisions are handled within the framework of TAS 37 Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets Standard, Tax Procedure Law, Turkish Commercial Code and Accounting System Application General Communiqué. Therefore, first of all, the provisions; definition, introduction, purpose, measurement, the meaning in which they are handled, provisioning conditions, accounting and cancellation principles are examined. In addition, due to the comprehensiveness of the subject, examples of accounting practices frequently encountered in practice are given, based only on TAS 37.

Keywords: Provisions, Turkish Accounting Standard 37: Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets, Tax Procedure Law, Turkish Commercial Code, Accounting System Application General Communiqué.

1. GİRİŞ

Muhasebe uygulamalarında karşılık kavramı hem farklı anlamlarda (borç ve gider karşılıkları, aktif kalem düzeltme karşılıkları ve yedek niteliğindeki karşılıklar) kullanılmakta hem de farklı gerekçelerle karşılık ayrılmaktadır. Bu nedenle de hem muhasebe kuramında hem de farklı kanunlarda ele alınan bu konu, bir taraftan iç-içe girmiş gibi gözükürken, diğer taraftan çoğu zaman sübjektif yargılara dayanılarak ayrıldığı için, faaliyet sonuçlarını manipüle etme (hileye açık) uygulamalarından birisi olarak kabul edilmektedir. Tabii ki bu durum, sermayenin uluslararası ölçekte sürekli olarak hareket ettiği ve en kazançlı (verimli) yatırım yerinin arandığı bir ortamda, mali tablolar aracılığı ile servis edilen bilgilerin şeffaf, hesap verilebilir, güvenilir ve gerçeğe uygun olma gibi niteliklerine kuşku ile bakılmasına ve dolayısıyla çok daha fazla sorgulanmasına neden olmaktadır.

Mali tabloların gerek ulusal ölçekte gerekse uluslararası ölçekte farklı nedenlerle farklı düzenlemeler esas alınarak düzenlenmesi, ortak bir muhasebe dilinin ve anlayışının gelişmesine zarar vermektedir. Tabii ki farklı uygulamalar, mali anlamda potansiyel yatırımcıların işini güçleştirmektedir. Oysa uluslararası ticari faaliyetlerden daha çok kazanç sağlamanın en önemli unsurlarından birisi de uluslararası geçerliliği olan mali nitelikli bilgilerin üretilebilmesidir. İşte bu nedenle ülkemizde Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları kabul edilmiş ve bu yolda hem akademik olarak hem de uygulama olarak çok ciddi mesafe katedilmiştir. Elbette mali veriler aracılığı ile bu gelişime ve uluslararası ölçekte iletişime katkı sağlayan standartlardan birisi de TMS 37'dir.

Bu çalışmada karşılık konusu hem uluslararası nitelikte bilgi üretilmesine katkı sağlayan TMS 37 Standardı hem de ulusal ölçekte bilgi üretilmesine katkı veren başta VUK olmak üzere TTK ve MSUGT çerçevesinde ele alınmıştır. Hangi düzenleme esas alınırsa alınsın karşılık ayırmada temel amaç; mali tabloların gerçeğe, ihtiyaca uygun olarak düzenlenmesine, mali anlamda şeffaf bilgi üretilmesine, üretilen bilginin değerinin artırılmasına, beklenen olasılıkların, belirsizliklerin ve risklerin cari dönemde dikkate alınmasına ve işletmenin sürekliliğinin sağlanmasına neden olan kararların zamanında alınmasına katkı vermektir. Arz ettiği önem nedeniyle, bu çalışmada karşılıklar (borç ve gider karşılıkları, varlık değer düzeltme karşılıkları ve genel amaçla ayrılan karşılıklar); TMS 37, VUK, TTK ve MSUGT çerçevesinde; kavramsal tanımlama, amacı ve önemi, karşılık ayırma ilkeleri, ölçümleri,

muhasabeleştirme esasları ve (konunun çok kapsamlı olması nedeniyle) sadece TMS 37'yi esas alan muhasabe uygulamaları kapsamında kaleme alınmıştır.

2. TMS 37'YE GÖRE KARŞILIKLARIN İNCELENMESİ

2.1. Standardın Amacı ve Önemi

Bu Standardın amacı;

a. Karşılıkların, (koşullu borçlar ve koşullu varlıklar ile birlikte) muhasabeleştirme kriterlerinin ve ölçüm esaslarının neler olduğunu ve nasıl uygulanması gerektiğini,

b. Kullanıcıların; karşılıkların (koşullu borçlar ve koşullu varlıklar ile birlikte) özelliklerini, zamanlamalarını ve tutarlarını tespit edebilmeleri ve anlayabilmeleri için gerekli işlemlerin ifade edilme şeklini belirli bir kurala bağlamaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, bu Standardın amaçları; karşılıkların ayrılma amacını, koşullarını, koşullu borçlardan farklılıklarını, ölçümlerini, tahakkuk ettirilmelerini, mali tablolarda gösterilme ve iptal edilme koşullarını ortaya koymaktır.

Böylece amacı kesin olarak belirlenmemiş risklere karşı koruma tedbirlerinin, olay gerçekleşmeden önce alınmasını gerekli kılan ihtiyatlılık kavramının da gereği yerine getirilmiş olmaktadır (Usul ve Özer Keçe, 2016, 59). Şöyle ki; ihtiyatlılık kavramının gereği olarak olası giderlerin dikkate ve kayda alınması ile birlikte, söz konusu yükümlülükler karşı gerekli önlemlerin önceden alınması ve gerçekleşme ihtimali büyük olan borç ve giderlere bütçede yer verilmesi mümkün olabilecektir.

İşletmeler karşılık ayırmakla, yükümlülüğün ödemesinin (ifasının) gerçekleştiği dönemde değil, yükümlülüğün kanuni ve/veya zımni olarak doğduğu dönemde kayıt yapacaklardır. Sonuçta hem muhasebenin kuramsal yapısına yön veren ilkelerin (ihtiyatlılık, dönemsellik, tam açıklama, önemlilik kavramı, genel kabul görmüş muhasabe ilkeleri ve tahakkuk esası gibi) gereği yerine getirilmiş hem de iç ve dış paydaşların ihtiyacı olan gerçeğe uygun bilgi zamanında servis edilmiş olacaktır. Bu durum, gerçeğe ve ihtiyaca uygun bilgi esas alınarak düzenlenen mali tablolara (örneğin; finansal durum tablosu, kapsamlı gelir tablosu gibi) dayanarak karar veren her kesimin daha temkinli karar almalarına katkı sağlayacaktır.

2.2. Karşılık Kavramı

Gerçekleşme zamanı veya tutarı belli olmayan yükümlülükler karşılık denir² (TMS 37, m.10). Burada karşılık, borç ve gider karşılığı anlamında kullanılmıştır. Yani karşılığı doğuran olay yükümlülüktür. Mevcut (halihazırda) bir yükümlülüğün karşılık olabilmesi ve bilançoda yer alabilmesi için; geçmiş olaylardan kaynaklanması, güvenilir olarak ölçülebilmesi, işletmeden kaynak çıkışının muhtemel olması ve hesaplanabilmesi gerekmektedir (Tosunoğlu ve Cengiz, 2019, 68). Aksi takdirde yani bu üç koşuldan herhangi birisi bile gerçekleşmez ise, yükümlülük karşılık değil, koşullu borç olarak nitelendirilir ve sadece mali tabloların dipnotlarında yer verilir.

Dolayısıyla bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, TMS 37’ye göre karşılık kavramı mali tablolara yansıtılma koşullarını sağlayan güvenilir/gerçekçi tahmini yükümlülük olarak kabul edilmektedir. Borç ve gider karşılıklarına; garantili satış karşılıklarını, işletme aleyhine açılan vergi davaları karşılıklarını, çevre zararı tazmin karşılıklarını, emeklilik karşılıklarını, satış primi karşılıklarını, yeniden yapılandırma karşılıklarını ve ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşmeleri³ (“Ber ve Akbey, 2013; 70” ve “Yükçü ve Yaşar, 2013; 5-7”) örnek göstermek mümkündür. Çünkü söz konusu karşılıkların ayrılma nedeni, iş kazası ve kıdem tazminatı örneklerinde olduğu gibi, kanuni olabilir. Aynı zamanda bu yükümlülükler, işletmenin personeline kendi iradesi ile vermeyi taahhüt ettiği nakdi yükümlülük (ikramiye gibi) veya aynı yükümlülük (gıda, giyecek, kömür yardımı gibi) olabilir. Her iki durumda da işletmenin olası borç ve giderleri oluşur.

İşletme, kimi zaman geçmiş olaylardan doğan bir yükümlülüğünün karşılık olup-olmadığı konusunda karar veremez ise, bu durumda yükümlülüğün gerçekleşme ihtimali % 50’nin üzerinde ise, yükümlülük varmış gibi düşünülmelidir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2019, 447). Yani hem TMS 37 hem de ihtiyatlılık kavramı dikkate alınarak karşılık ayrılmalıdır. Örneğin, “X” İşletmesi bağlı ortaklığı konumunda olan “Y” İşletmesi’nin banka kredisine kefil olmuştur. “Y” İşletmesi söz konusu borcunu ödeyememiştir. Bu durumda “X” İşletmesi yasal olarak “Y” İşletmesi’nin borcunu ödemek zorundadır. Geçmiş olaydan kaynaklanan, tutarı belli olan ve işletmeden

2 TMS 37’de ele alınan karşılıkları ticari borçlar ve tahakkuklar gibi diğer yükümlülüklerden farklı kılan en önemli özellikler, gider/borcun zaman ve tutarının kesin olmamasıdır.

3 “Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi için mutlaka katlanılması gereken maliyetin, söz konusu sözleşme kapsamında elde edilmesi beklenen ekonomik faydayı aştığı sözleşmedir.” (TMS 37, m. 10).

kaynak çıkışını gerektiren bu yükümlülük için, “X” İşletmesi TMS 37’ye göre karşılık ayırmak zorundadır.

2.3. Karşılık Tutarını Ölçme Yöntemleri

TMS 37’ye göre yükümlülük tutarı, içinde bulunulan an itibariyle yani bilanço tarihi itibariyle en uygun/gerçekçi yöntemden yararlanılarak tahmin edilmelidir. Bilanço tarihi itibariyle tahmin edilen bu tutar, işletmenin tasarladığı ödeme tutarı veya bu tarihte işletme dışındaki kişilere aktaracağı toplam tutar kadar olmalıdır. Karşılık ile ilgili tahmin yapılırken, uzman görüşlerinden ve benzer özellik gösteren işlemler ile ilgili geçmiş deneyimlerden de yararlanılır (Sağlam, Yolcu ve Eflatun, 2018, 498).

TMS 37 ve literatürde üzerinde sıklıkla durulan yöntemler, aşağıdaki gibidir.

a. Beklenen Değer Yöntemi: Muhtemel bir borç niteliği taşıyan karşılık eğer birden çok unsur için ayrılacak ise, her bir unsura ilişkin söz konusu gerçekleşme olasılıklarının ağırlıklı ortalaması dikkate alınarak tahmin yapılmalıdır. Örneğin, çok farklı ürün satan bir işletmenin her bir ürün için garanti giderini ayrı ayrı dikkate alması ve toplam karşılık giderini bu şekilde hesaplaması gibi.

b. En Gerçekçi Tahmin Yöntemi: Karşılık ayrılacak olan konu tek bir olaydan ibaret ise, gerçekleşmesi beklenen en olası sonuç, bu olayın en gerçekçi öngörüsü kabul edilir. İşletme aleyhine açılan bir davaya ilişkin tazminat hesaplanması,(<https://www.accafin.com/muhasebe/ifrs-ias-ufrs-tms-usgaap/tms-37-karsiliklar-kosullu-borclar-ve-kosullu-varliklar/> Ünal Şerifler, Financial Reporting & International Audit Manager / Ata Holding) bu yöntemle ilişkin örnek teşkil eder.

c. Bugünkü Değer Yöntemi: Paranın zaman değeri önemli ise, bu yöntem esas alınarak karşılık tutarı tespit edilmelidir. Tespiti yapılan tutar, yükümlülüğün ifa edilmesi için tahmini yapılan giderlerin bugünkü değeridir (TMS 37, m. 45).

Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, işletme yönetiminin güvenilir bir ölçüm yapabilmesi için eksiksiz ve doğru bir bilgiye ihtiyacı vardır. Bunlar;

a. Risk ve belirsizlikler,

b. Paranın zaman değeri,

c. Gelecekte gerçekleşmesi öngörülen olası olay ve gelişmeler(<https://www.accafin.com/muhasebe/ifrs-ias-ufrs-tms-usgaap/tms-37-karsiliklar->

kosullu-borclar-ve-kosullu-varliklar/ Ünal Şerifler, Financial Reporting & International Audit Manager / Ata Holding.).

Eğer yükümlülüğün gerçekleşip-gerçekleşmemesi konusunda net bir karar alınamıyor ise, işletme yöneticilerinin her türlü ihtimali değerlendirmeleri ve bilanço tarihi itibarıyla gerçeğe en yakın sonuç elde edilebilecek kararı vermeleri gerekir. Bu durum TMS 37 m. 15'te eldeki tüm kanıtlardan yararlanarak, raporlama dönemi sonu itibarıyla mevcut bir yükümlülüğün gerçekleşme olasılığı, böyle bir yükümlülüğün gerçekleşmeme olasılığında daha yüksekse, geçmişteki bir olayın yükümlülük doğurduğu kabul edilir, şeklinde açıklanmıştır. Bu maddeye göre, yükümlülüğün gerçekleşme ihtimali % 50'nin üzerinde tahmin ediliyor ise, yükümlülük ile ilgili bilgilere mali tablolarda, aksi takdirde dipnotlarda yer verilmesi gerekmektedir.

2.4. Karşılıkların Muhasebeleştirilme Esasları, Muhasebeleştirilmesi ve Uygulamalar

2.4.1. Karşılıkların Muhasebeleştirme Esasları

Zımnî bir kabul veya sözleşme sonucunda ortaya çıkan karşılıkların mali tablolara yansıtılması (tahakkuk ettirilebilmesi) aşağıdaki koşulların birlikte gerçekleşmesi ile mümkündür. Bunlar (TMS 37, m.14);

a. Geçmişte yaşanan (gerçekleşen) bir olay ile ilgili hukuki veya zımnî bir yükümlülüğün olması (TMS 37, m. 14-17) gerekir.

aa. Hukuki yükümlülük; sözleşme, yasal düzenlemeler veya diğer kanuni uygulamalardan (tüzük, yönetmelik gibi) kaynaklanan yükümlülüğü ifade eder. Örneğin, otomobil üreten bir işletmenin satış esnasında verdiği garanti yükümlülüğü gibi.

ab. Zımnî kabulden doğan yükümlülük: Zımnî yükümlülük, bazı ticari uygulamalardan veya geleneklerden kaynaklanır ve karşı tarafta yükümlülüğü yerine getirme beklentisi yaratır. Dolayısıyla bu tür yükümlülük, kanunda veya herhangi bir sözleşmede yer almasa da insanların beklenti içinde oldukları yükümlülüğü ifade eder(<https://www.cpdbox.com/ias-37-provisions-contingent-liabilities-contingent-assets/>). Diğer bir ifadeyle, geçmişteki uygulamalar, yayımlanmış politikalar veya yeterince belirli cari açıklamalarla, işletmenin belirli sorumlulukları üstleneceğini diğer şahıslara taahhüt etmesi ve bunun sonucunda, işletmenin bu sorumlulukları yerine getireceği konusunda diğer şahıslar nezdinde geçerli bir beklenti yaratmış olması ile

ilgili yükümlülüktür. Örneğin, ilaç üreten bir işletme, üretilen ilacın yan etkilerine ilişkin gerekli araştırma ve testleri yapmadan ilacı satışa sunmuştur. Söz konusu ilaç birçok hamile kadında öngörülme-yen ve ilaç prospektüsünde uyarı olarak da yer almayan düşüklere ve sakat doğumlara yol açmıştır. Bu durumda yükümlülük doğuran olay, üretilen ilacın yan etkilerine ilişkin olarak gerekli araştırmaların ve testlerin tam olarak yapılmamış olmasıdır. Konuyla ilgili herhangi bir mevzuat olmadığı için, bu alanda faaliyet gösteren işletmeler için herhangi bir yasal zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak, ilgili şirketin verdiği beyanat sonucunda, halkın zihninde zararı tazmin edeceğine ilişkin bir beklenti oluşmuştur. Dolayısıyla, zımni kabulden kaynaklanan bir yükümlülük bulunmaktadır (Yükçü ve Yaşar, 2013, 8).

b. Karşılık ile ilgili yükümlülük bedelinin karşılanabilmesi için, işletmeden ekonomik fayda içeren kaynakların çıkmasının önemli oranda muhtemel olması (TMS 37, m. 23) gerekir. Örneğin, beyaz eşya üreten bir işletmenin müşterilerine satış sözleşmesi gereği beş yıl için bakım onarım ve parça garantisi vermesi durumunda, işletmenin geçmiş deneyimlerini ve gelecekte kuvvetle muhtemel karşılaşılabileceği olayları dikkate alarak karşılık ayırması gibi.

c. Yükümlülük tutarının güvenli olarak (en gerçekçi) tahmin edilebilmesi (TMS 37, m. 36, 37) gerekir. Örneğin, bir işçi (davacı) çalışma saatlerinin ilgili yasalara aykırı olduğu iddiasıyla işletme aleyhine dava açmıştır. Dava açılan (davalı) işletme, benzer bir dava için daha önce cari yıl içinde 150.000 TL tazminat ödemiştir. Bu durumda işletme (TMS 37'ye göre), bu tutarı esas alarak karşılık ayırmak zorundadır. Çünkü bu örnekte davanın kaybedilme olasılığı yüksektir. Dolayısıyla, işletmeden kaynak çıkışı kesine yakın olarak tahmin edilen bu yükümlülük için, içinde bulunulan (cari) dönem itibariyle karşılık ayrılacak ve doğal olarak karşılık tutarı da mali tablolarda (bilançonun pasifinde borç ve gider karşılıkları içinde) yer alacaktır.

Sonuçta; karşılık ayırmanın gerekçeleri gerçekleştiğinde kayda alınması ve dolayısıyla mali tablolarda gösterilmesi, işletmenin cari dönemde gerçekleşmesi beklenen borçlarının (ve olası yükümlülüklerinin) ifşa edilmesi ve üretilen bilginin kalitesi açısından önemlidir.

Bu nedenle karşılıkların muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki hususların da dikkate alınması gerekir.

- a. Karşılıkların gerçekleşme süresine göre kayda alınması,
- b. Karşılık ayırma ile ilgili doğan yükümlülüğün işletme dışındaki kişilere karşı doğması,
- c. İlgili yükümlülük karşı tarafa (örneğin, kasko şirketine) ödettirilecek de olsa, bilanço tarihinde karşılanmamış ise yine de karşılığın ayrılması,
- d. Karşılık tutarı tespit edilirken, içinde bulunulan tarih itibariyle, bağımsız uzmanların düzenleyeceği raporlardan, benzer olaylar sonucunda edinilen tecrübelerden ve bilanço ek kanıtlardan yararlanılarak en gerçekçi tahminin yapılması,
- e. Bilanço tarihi itibariyle karşılık ile ilgili en iyi tahmini yapmak üzere gerekli değerlendirmelerin yapılması ve gerekiyorsa (örneğin, nakit çıkma olasılığı ortadan kalkmış ise) ayrılan karşılığın iptal edilmesi

2.4.2. Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi

“İşletmelerin gelecekte karşılaşılabilecekleri muhtemel yükümlülükler için TMS 37 kapsamında karşılık ayırması ve aynı zamanda ilgili yükümlülüğün mali tablolara alınma kriterlerini sağlamaması nedeniyle dipnotlarda bilgi verilmesi gerçeğe uygun finansal raporlamanın bir gerekliliğidir.” (Akgemci, 2021, 757). Bu nedenle muhasebeleştirilme esaslarını sağlayan karşılıklar için tahakkuk kaydı yapılır ve mali tablolara yansıtılır.

Karşılıklardan kaynaklanan yükümlülüğün gerçekleşme olasılığı % 50'nin üzeri - % 89 olarak tahmin edilmiş ise, yaklaşık değer esas alınarak karşılık ayrılır ve bilançoda borçlar içinde gösterilir. Eğer oran % 10 - % 50 aralığında tahmin edilmiş ise, ilgili yükümlülük koşullu borç olduğu için sadece bilançonun dipnotlarında açıklama yapılır. Söz konusu oran % 90-99 aralığında ise kesine yakın, % 100 ise kesin yükümlülük olarak muhasebe işlemi yapılır⁴ (Örten, Kaval ve Karapınar, 2019: 447). Dolayısıyla söz konusu yükümlülüğün gerçekleşme olasılığı % 50'nin üzeri - % 99 aralığında tahmin edilmiş ise, karşılık ayırmak için gerekli koşulların oluştuğu ve gerçekleşme olasılığı yüksek bir yükümlülüğün ortaya çıktığı söylenebilir.

Karşılıkların muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki muhasebe işlemlerinin yapılması, hem muhasebenin kuramsal ilkeleri hem de bilgi muhasebesi için önem arz etmektedir. Bunlar;

- a. Borç ve gider karşılıklarının muhasebeleştirilmesi, aktif düzenleyici karşılık hesaplarından farklı olduğu için, “654 Karşılık Giderleri” hesabının

⁴ % 10'un altında kalan olasılık için açıklama da yapılmaz.

yerine⁵, örneğin; 621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti, 730 Genel Üretim Giderleri ve 760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri hesabı borçlandırılır. Yani, borç ve gider karşılıkları için, olası borç ve giderin ödenmesi durumunda kullanılması gereken ilgili fonksiyonel hesabın tercih edilmesi (borçlandırılması) gerekir. Örneğin; garantili satış karşılık giderleri için 621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti veya 760 Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri hesabına, çevre zararları tazmini için 730 Genel Üretim Giderleri veya 620 Satılan Mamuller Maliyeti hesabına borç kaydedilir. Bu hesap/hesaplar karşılığında, vadesine göre 37 veya 47 hesap grubundaki hesapların alacaklandırılması uygun olacaktır (Örten, Kaval ve Karapınar, 2019, 451). Eğer olayın gerçekleşme dönemi ile ödeme dönemi aynı ise, düzeltme yine ilgili gider hesapları ile 37/47 gruptaki hesaplar arasında olmalıdır⁶.

b. TMS 37'ye (m. 59) göre, her bilanço tarihi itibariyle ilgili karşılık tutarı gözden geçirilmeli ve o anda mevcut en iyi tahmini yansıyacak şekilde raporlama yapılmalıdır. Fazla ayrılan karşılık varsa, fark tutarı 671 Önceki Dönem Gelir ve Karları hesabına, eksik ayrılan karşılık varsa, fark tutarı 681 Önceki Dönem Gider ve Zararları hesabına aktarılmalıdır.

c. Önceki dönem/dönemlerde ayrılan karşılık için nakit çıkışı ihtimali yoksa yani karşılık ayırmanın nedenleri kalmamış ise, karşılık iptal edilmelidir.

2.4.3. Karşılıklarda Muhasebe Uygulamaları⁷

ÖRNEK 1: İşletme satış tarihinden itibaren 1 yıl içinde oluşabilecek olası üretim kusurlarını düzeltme garantisi ile villa üretimi yapmış ve villaların tamamını satmıştır. Satılan tüm villalarda küçük kusurların ortaya çıkması durumunda 500.000 TL, büyük kusurların ortaya çıkması durumunda 5.000.000 TL bakım-onarım maliyetlerine katlanılacağı tahmin edilmiştir. İşletme, önceki yıllardaki istatistiklere göre, gelecekte satılacak olan villaların % 70'nin kusursuz, % 20'sinin küçük kusur ve % 10'nun ise büyük kusur içereceğini tahmin etmiştir.

Yukarıdaki verilere göre, işletmenin 1 yıllık tahmini onarım maliyetlerinin hesaplanması ve yapacağı yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir.

5 Bu hesap, varlık hesapları için ayrılan karşılık giderlerinin izlenmesinde kullanılabilir" Bkz. Tekdüzen Hesap Çerçevesi.

6 Karşılığın iptal durumunda 644 Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabı kullanılmamalıdır. Çünkü bu hesap, varlık hesapları ile ilgili olarak ayrılan karşılıkların iptali için kullanılır. (Bkz. Tekdüzen Hesap Çerçevesi.).

7 Bu bölümde yer alan bazı örneklerin geliştirilmesinde "Abitter Özulucan, (2019); Teori ve Uygulamalar-la Türkiye Muhasebe Standartları Test Kitabı (Soru - Açıklamalı Cevap), 1. Baskı, Konya, s. 397-404"den yararlanılmıştır. .

-İşletmenin 1 yıl için tahmin ettiği küçük kusurlara ilişkin ayıracağı onarım maliyetleri karşılık tutarı 500.000 TL x 0,20 TL= 100.000 TL'dir.

- İşletmenin 1 yıl için tahmin ettiği büyük kusurlara ilişkin ayıracağı onarım maliyetleri karşılık tutarı 5.000.000 TL x 0,10 = 500.000 TL'dir.

Sonuçta olası küçük ve büyük kusurlar için ayrılması gereken toplam karşılık tutarı, 100.000 TL + 500.000 TL = 600.000 TL'dir. (Farklı bir örnek için bkz. Özerhan ve Yanık, 2012: 458).

_____ / _____	
620 SATILAN MAMULLER	
MALİYETİ	600.000
VEYA	
760 PAZARLAMA, SATIŞ VE	
DAĞITIM GİDERLERİ	
379 DİĞER BORÇ VE	
GİDER KARŞILIK.	600.000
379 01 Garanti Karşılıkları	
_____ / _____	

ÖRNEK 2: “X” Boya Fabrikası yasal düzenlemelere göre baca filtresi taktırması gerekirken, bu yükümlülüğünü yerine getirmemiştir. Fabrika aleyhine çevreyi kirlettiği iddiasıyla 1.000.000 TL tutarında tazminat davası açılmıştır. Avuktattan alınan bilgiye göre, davanın cari yıl içinde sonuçlanması beklenmektedir. İşletme yönetimi tarafından yapılan değerlendirmeye göre, davanın kaybedilme olasılığı % 80 olarak tespit edilmiştir.

Karşılık ayrılması ile ilgili muhasebe kaydı, aşağıdaki gibidir.

_____ / _____	
730 GENEL ÜRETİM	
GİDERLERİ	1.000.000
379 DİĞER BORÇ VE	
GİDER KARŞILIK.	1.000.000
379 02 Tazminat Karşılıkları	
_____ / _____	

Yapılan değerlendirmede, davanın kaybedilme olasılığı % 80 olarak tahmin edildiğine göre, gelecekte işletmeden nakit çıkışı kesine yakındır. Dolayısıyla, bu durum muhtemel bir gider ya da borç değil, kesine yakın bir

gider ya da borç olduğu için, mali tablolarda gösterilmesi gerekir. Fakat bu gider ya da borcun ne zaman, ne kadar ödeneceği kesin olarak ileri bir tarihte belli olacaktır.

Eğer filtre zamanında takılmış olsaydı, binanın maliyetini oluşturan unsurlardan birisi olacaktı ve dolayısıyla filtrenin amortisman giderleri (üretim maliyetlerine yansıtılabilmek için), genel üretim gideri olarak kabul edilecekti. Bu nedenle bu örnekte, özün önceliğine göre, söz konusu karşılık tutarının 730 Genel Üretim Giderleri hesabında izlenmesi gerekir. Böylelikle, genel üretim giderleri gerçek değerine yükseltilmiş olacaktır. Olası borç ya da giderin cari yıl içinde gerçekleşmesi beklendiği için, karşılığında 379 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları hesabı alacaklandırılacaktır.

ÖRNEK 3: “X” İşletmesi bisiklet ve motor ticareti yapmaktadır. Satışı yapılan bisikletler ve motorlar için verilen garanti süresi 1 yıldır. Geçmiş iki yılın ortalaması esas alındığında, garanti kapsamında net satış tutarının % 8’i oranında garanti gideri yapılmıştır.

- 2021 yılı içinde yapılan net satış tutarı 9.000.000 TL’dir.

Garanti kapsamında tahmin edilen karşılık giderlerinin pazarlama ve satış geliştirme politikasına ilişkin dönem gideri olarak işlem görmesi benimsenmiştir.

Bu durumda yapılacak muhasebe kaydı, aşağıdaki gibidir.

<hr/>	
760 PAZARLAMA, SATIŞ	
VE DAĞITIM GİDER.	720.000
379 DİĞER BORÇ VE	
GİDER KARŞILIK.	720.000
379 01 Garanti Karşılık.	
(9.000.000 TL x 0,08 = 720.000 TL)	
<hr/>	

İşletmenin müşterilerine garanti vererek yaptığı satışlar, satış geliştirmek üzere izlenen bir pazarlama politikası olduğu için, işletme adına yasal bir yükümlülük doğmaktadır. Bu nedenle geçmiş iki yılın ortalaması esas alınarak yapılan tahmine göre, garanti kapsamı içinde yapılan söz konusu satışlara ait karşılık giderleri 760 no.lu hesabın borç tarafına, borç ve gider karşılıkları vadesi esas alınarak (1 yıl) izlendiği için 379 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları hesabının alacak tarafına kayıt yapılmıştır.

ÖRNEK 4: “X” İşletmesi mobilya ticareti yapmaktadır. Cari yılda (2021) tahmin edilen ve yıl sonunda gerçekleşen veriler aşağıdaki gibidir.

- Garanti kapsamında cari yıl için tahmin edilen ve ayrılan karşılık tutarı 510.000 TL’dir.

- Garanti kapsamında tahmin edilen karşılık giderleri 760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri hesabı ile ilişkilendirilerek muhasebeleştirilmiştir.

- Yıl sonunda garanti kapsamı içinde EFT ile yapılan ödeme tutarı 480.000 TL’dir.

İşletmenin (2021 yılında) garanti giderlerinin gerçekleşen ve gerçekleşmeyen kısmı ile ilgili yapması gereken muhasebe kaydı, aşağıdaki gibidir.

_____ / _____	
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	510.000
379 01 Garanti Karşılıkları	
102 BANKALAR	480.000
760 PAZARLAMA, SATIŞ	
VE DAĞ. GİDERLERİ ⁸	30.000
_____ / _____	

Bu örnekte, 510.000 TL tutarında ayrılan karşılıktan 480.000 TL’lik kısmı ödenmiştir. Cari yılın sonuna geldiği için, 379 no.lu hesap borçlandırılarak (510.000 TL) kapatılmış, yapılan EFT (480.000 TL) için 102 no.lu hesap alacaklandırılmıştır. Tahmin edilen karşılık 510.000 TL iken, 480.000 TL’lik kısmı gerçekleştiği için, 760 no.lu hesap 30.000 TL alacaklandırılmış ve böylece dönem giderleri gerçekleşen değerine (480.000 TL) indirgenmiştir. Sonuçta 379 no.lu hesap kapatılmış olmaktadır. 480.000 TL kalan veren 760 no.lu hesap ise, 690 no.lu hesaba aktarılarak kapatılacaktır. Böylece, dönemin toplam giderleri 760 no.lu hesabın borç kalanı kadar yani 480.000 TL artmış, garanti kapsamı dahilinde yapılan ödeme tutarı ise 480.000 TL olarak gerçekleşmiştir.

⁸ Verilen örnekte; 760 no.lu hesap, cari yılın başında (2021) 510.000 TL borçlandırılmıştır. Cari yıl sonunda ise, gerçekleşen karşılık giderlerine göre bu hesapta düzeltme yapılmıştır.

ÖRNEK 5: Kriko üreten “X” İşletmesi, satış anında garanti vermektedir. İşletmenin; sözleşme hükümleri, yıllara sari karşılık ayırma, iade alma ve karşılığın iptali ile ilgili veriler aşağıdaki gibidir.

- “X” İşletmesi, gelecek iki yıl içerisinde üretimden kaynaklanan hatalı krikolarını değiştirme garantisi vermektedir.

- Geçmişteki veriler esas alınarak yapılan hesaplama göre, gelecek iki yıla ilişkin olası hasarlı krikolar için, 01.01.2020 tarihinde 90.000 TL tutarında karşılık ayrılmıştır. Karşılık tutarının % 70’i 2020 yılına, % 30’u ise 2021 yılına aittir.

- 01.11.2020 tarihinde, müşteri işletme birim fiyatı 6.000 TL olan dokuz adet kriko takımını sorunlu olması nedeniyle iade etmiştir. Sözleşme koşullarına göre iade alınan 54.000 TL tutarındaki krikolar karşılığında müşteri işletmeye garanti kapsamında başka bir özelliği olan dokuz adet kriko teslim edilmiştir.

- 2020 yılında kullanılmayan garanti karşılık gideri toplamı 9.000 TL’dir.

- 31.12.2021 tarihinde, cari yıl için kullanılmayan karşılık tutarı ise 27.000 TL’dir.

Yukarıdaki verilere göre, işletmenin yapacağı yevmiye kayıtları aşağıdaki gibidir.

I.	01.01.2020	
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ		90.000
379 DİĞER BORÇ VE GİDER		
KARŞILIKLARI		63.000
379 01 Garanti Karşılıkları		
479 DİĞER BORÇ VE GİDER		
KARŞILIKLARI		27.000
479 01 Garanti Karşılıkları		
Garanti kapsamında karşılık ayrılması		
<hr/>		

Satış sonrasında garanti kapsamında ortaya çıkan bu tür maliyetler, dışsal başarısızlık maliyeti olarak kabul edilmektedir. Garanti kapsamında işletmenin üstlendiği bu tür yükümlülüklerin muhasebeleştirilmesinde iki yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlardan birincisi; ilgili maliyet unsurunun sonuçta mamul maliyetini ilgilendirmesi nedeniyle genel üretim gideri kabul edilerek 730 Genel Üretim Giderleri hesabında izlenmesi, ikincisi ise; üretim sonrası ortaya çıkmış gider oldukları için 659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar

hesabının bir alt hesabı biçiminde izlenmesidir (Yükçü, 1999; 232). Bu örnekte garanti kapsamında üstlenilen yükümlülüğün 730 no.lu hesapta izlenmesi ve doğal olarak 620 Satılan Mamuller Maliyeti hesabı ile ilişkilendirilmesi yaklaşımı kabul edilmiştir⁹.

II. _____ 01.11.2020 _____	
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	54.000
379 01 Garanti Karşılıkları	
152 MAMULLER	54.000

İade edilen krikolar karşılığında, garanti kapsamında müşteriye başka özellikte krikoların teslim edilmesi

III. _____ 31.12.2020 _____	
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	9.000
379 01 Garanti Karşılıkları	
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ ¹⁰	9.000

Cari yıl içinde kullanılmayan karşılık giderlerinin iptali ve ilgili gider hesabının düzeltilmesi nedeniyle

IV. _____ 31.12.2020 _____	
479 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	27.000
479 01 Garanti Karşılıkları	
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	27.000
379 01 Garanti Karşılıkları	

Uzun vadeli karşılıkların kısa vadeli karşılığa dönüştürülmesi nedeniyle

9 Garanti karşılık giderleri, duruma göre Satılan Ticari Mallar Maliyeti, Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri ve Satış İndirimlerinde izlenebilir (Örten, Kaval ve Karapınar, a.g.e., s. 481.). Örnek bir uygulama için bkz. Usul ve Özer Keçe, 2016; 55, 56).

10 Literatürde bu hesap yerine iptal edilen tutar için 649 Diğer Olağan Gelir ve Karlar hesabı da kullanılmaktadır. Fakat gerçekleşen dönem giderinin gerçeğe uygun raporlanabilmesi için, üretim maliyetinin oluşumuna katkı sağlayan ilgili fonksiyonel hesapta (bu örnekte 730 no.lu hesap) düzeltme yapılması, TMS'nin ilkeleri açısından daha doğru bir yaklaşımdır.

V. _____ 31.12.2021 _____	
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	27.000
379 01 Garanti Karşılıkları	
671 ÖNCEKİ DÖNEM GELİR	
VE KARLARI	27.000
Garanti süresi içinde kullanılmayan karşılık	
giderlerinin ilgili gelir tablosu hesabına aktırılması	
_____ / _____	

V. no.lu yevmiye kaydında, garantili satış karşılıkları için önceden ayrılan karşılık tutarının 2021 yılına ait 27.000 TL’lik kısmı gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla, bu tutarın iptal edilmesi gerekmektedir. Garantili satış ile ilgili doğan yükümlülüğü temsil eden hesap (379 no.lu hesap), cari yıl sonunda (31.12.2021) kapatılacaktır. Karşılık, 2020 yılında ayrıldığı için, 2021 yılında, kullanılmayan garanti gideri tutarı (27.000 TL) kadar 379 no.lu hesabın borçlandırılması, 671 no.lu hesabın da alacaklandırılması gerekir. Böylece, kullanılmayan karşılık tutarı iptal edilmiş olmaktadır. (Farklı bir örnek için bkz. “Örten, Kaval ve Karapınar, 2019: 457” ve “Demir ve Aslan, 2008: 837-839”).

ÖRNEK 6¹¹: “X” ülkesinde kapı alarmı üreten “A” Şirketi, “Y” ülkesindeki “B” Şirketi ile 10 yıl süreyle her yıl için 50.000 adet standart dışı kapı alarmı üretmek üzere sözleşme imzalamıştır. Ancak sözleşmenin dördüncü yılında “Y” ülkesine konulan ekonomik ambargo nedeniyle üretilen kapı alarmları “B” Şirketine teslim edilememektedir. Dolayısıyla alıcı işletme ödeme yapmamaktadır. Kapı alarmı “Y” ülkesine mahsus üretildiği için ne iç ne de dış pazarda alıcısı yoktur. Kapı alarmlarını üretmek için edinilen duran varlıklar da atıl durumdadır.

Mevcut duruma istinaden teslim edilemeyen kapı alarmlarının ve ilgili duran varlıkların “A” Şirketine maliyeti tahmini olarak 800.000 TL hesaplanmıştır.

11 Örnek 6 ve 7, Süleyman Yükçü - Şebnem Yaşar, “Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıkların TMS 37 Standardı Kapsamında İncelenmesi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Haziran 2013, s. 9 ve 12’den yararlanılarak geliştirilmiştir.

Bu durumda “A” Şirketi tarafından yapılması gereken yevmiye maddesi aşağıdaki gibidir.

_____ / _____	
659 DİĞER OLAĞAN GİDER	
VE ZARARLAR	800.000
659 08 Ekonomik Açıdan	
Dezavantajlı Sözleşme Gider.	
379 DİĞER BORÇ VE	
GİDER KARŞILIK.	800.000
379 01 Ekonomik Açıdan	
Dezavantajlı Sözleşme	
Gider Karşılıkları	
Ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşme gider	
karşılıkları nedeniyle	
_____ / _____	

Yapılan sözleşme dördüncü yılda ekonomik açıdan dezavantajlı bir konuma gelmiştir. Bu nedenle katlanılan maliyetler sözleşme kapsamında elde edilmesi beklenen ekonomik faydadan fazla olduğu için, karşılık ayrılmıştır. “A” Şirketi TMS 37’ye (m. 10) göre yukarıdaki yevmiye kaydını yapmak zorundadır.

ÖRNEK 7: “A” İşletmesi, rakibi olan “B” İşletmesi ile marka ihlali nedeniyle davalı durumdadır. Davacı olan “B” İşletmesi 500.000 TL tazminat talep etmektedir. Davalı işletme konumunda olan ”A” İşletmesi’nin avukatı, davayı kazanma olasılığının % 50’den az olduğunu işletme yöneticilerine bildirmiştir.

Bu durumda olası tazminat giderleri için “A” İşletmesi’nin yapması gereken yevmiye kaydı aşağıdaki gibidir.

_____ / _____	
659 DİĞER OLAĞAN GİDER	
VE ZARARLAR	500.000
659 09 Dava Tazminat Giderleri	
379 DİĞER BORÇ VE	
GİDER KARŞILIK.	500.000
379 01 Dava Tazminat	
Gider Karşılıkları	
Olası dava tazminat gider karşılıkları nedeniyle	
_____ / _____	

Yukarıdaki örnekte yükümlülüğü doğuran olay, marka ihlali iddiasıdır. “A” İşletmesi’nin davayı kaybetme olasılığı şirket avukatına göre % 50’den fazla olduğu için, tazminat ödenme olasılığı ile ilgili yükümlülük kayıt altına alınmıştır.

Eğer bir sonraki yıl dava kazanılırsa, “A” İşletmesi’nin yapacağı yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır.

_____ / _____	
379 DİĞER BORÇ VE GİD. KARŞILIK.	500.000
379 01 Dava Tazminat Gider. Karş.	
671 ÖNCEKİ DÖNEM GELİR	
VE KARLARI	500.000
671 01 Önceki Yıla Ait Dava	
Tazminat İptal Gelirleri	
Bir önceki yıl ayrılan dava tazminat karşılık	
giderlerinin iptali nedeniyle	
_____ / _____	

Böylece sonuçta bir önceki yıl gider olarak kaydedilen tutar, bir sonraki yıl gelir olarak işlem görmüştür. Herhangi bir yükümlülük gerçekleşmediği için, 379 no.lu hesap kapatılmıştır.

ÖRNEK 8: Bir işletmenin genel müdürüne ait makam aracı kaza yapmıştır. İşletme, söz konusu araçta 125.000 TL tutarında hasar tespiti yaptıktan sonra, aracı tamir ettirmiştir. Tamir ile ilgili servise herhangi bir ödemedede

bulunulmamıştır. Fakat, ilerleyen bir tarihte düzenlenen ekspertiz raporuna göre araçta 140.000 TL tutarında hasar olduğu raporlanmıştır.

Bu durumda olası zarar için karşılık ayrılması ve alacağın kesinleşmesi ile ilgili yevmiye kayıtları aşağıdaki gibidir.

I. _____ / _____	
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	125.000
379 DİĞER BORÇ VE GİDER	
KARŞILIKLARI	125.000
379 03 Hasar Karşılıkları	
Olası zarar için karşılık ayrılması nedeniyle	
_____ / _____	

II. _____ / _____	
136 DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR	140.000
649 DİĞER OLAĞAN GELİR	
VE KARLAR	140.000
Ekpertiz raporuna göre alacağın kesinleşmesi	
_____ / _____	

Standarda göre, karşılık giderleri için ayrı yevmiye kaydı, tazminat gelirleri için ayrı yevmiye kaydı yapılması gerekir. Yani karşılık giderleri ile tazminat gelirleri arasında mahsuplaştırma yapılamaz.

Kaza nedeniyle (yukarıdaki yevmiye kayıtlarına göre) sonuçta işletmenin raporlayacağı net kar tutarı 15.000 TL'dir (140.000 TL - 125.000 TL). TMS'ye göre, işletmenin hiçbir gelir türü, "olağandışı" olarak nitelendirilemez. Çünkü ilgili olayların işletmenin normal iş akışı içerisinde olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla, TMS esas alındığında, işletmenin sigorta şirketinden alacağı, "olağan gelir" türlerinden birisidir.

ÖRNEK 9: Beyaz eşya üreten bir işletmede garanti süresi 2 yıl olarak tespit edilmiştir. Bu işletme garanti kapsamında üretimi yapılan buzdolapları için gelecekte ortaya çıkabilecek hataların maliyet tutarları ile ilgili, aşağıdaki gibi tahminde bulunmuştur.

<u>Maliyet (TL)</u>	<u>Olasılık (%)</u>
350.000	15
450.000	40
400.000	25
550.000	12
250.000	8

En gerçekçi tahmin, en yüksek olasılıklı sonuçtur. Dolayısıyla, burada en yüksek olasılığın (% 40) söz konusu olduğu maliyet tutarı 450.000 TL'dir. Bu tutar, işletmenin ayırması gereken karşılığı ifade etmektedir (TMS 37, m. 40).

3. KARŞILIKLARIN VERGİ USUL KANUNU (VUK), TÜRK TİCARET KANUNU (TTK) VE MUHASEBE SİSTEMİ UYGULAMA GENEL TEBLİĞİ (MSUGT) AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. VUK'a Göre Karşılıkların İncelenmesi

VUK'a (m. 288) göre, "Hasıl olan veya husulü beklenen fakat miktarı katıyetle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyetini arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadiyle hesaben ayrılan meblağlara karşılık denir." Söz konusu bu maddeden de anlaşıldığı üzere burada karşılık kavramı genel olarak ifade edilmiştir.

VUK'da karşılık kavramı "varlıkların defter değerinde beklenen ve/veya gerçekleşen, değer kaybı o an için kesin olmayan olası zarara ilişkin düzeltme" çerçevesinde ele alınmıştır.

Eğer varlıkların değerinde önemli oranda ya da sürekli değer azalışı söz konusu ise, VUK'da belirtilen koşulların gerçekleşmesi durumunda karşılık ayrılabilir. Örneğin; stoklar ile ilgili fiziki ve piyasa değerlerinde azalış veya şüpheli alacaklar ile ilgili alacakların tahsiline ilişkin risk söz konusu ise, düzeltme ya da bilanço günündeki değerine indirgeme işlemleri için karşılık ayrılması mümkündür (Sevilengül, 2020, 266, 344).

VUK'un hükümlerine bakıldığında karşılık ayırma konusunda kısıtlamanın olduğu¹² görülmektedir. VUK'un gider olarak kabul ettiği ve uygulamada çokça ayrılan karşılıklar arasında aşağıdakileri saymak mümkündür.

12 Örneğin, kasa sayım noksanları, ilk madde ve malzeme sayım noksanları, ticari mal noksanları, duran varlık sayım noksanları için ayrılan karşılıklar VUK açısından KKEG niteliğindedir.

a. Şüpheli ticari alacaklar karşılığı: VUK'a (m. 323) göre, alacağın şüpheli alacak olarak kabul edilebilmesi için ilk koşul, ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve sürdürülmesi ile ilişkili olmasıdır. Bu koşulu sağlayan alacakların ilaveten dava veya icra aşamasında olması ya da yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan çok istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş ve dava ve icra takibine değmeyecek tutarda¹³ olması gerekmektedir. Söz konusu bu alacaklara, tasarruf değerine indirgemek için karşılık ayrılabilir. Fakat alacak için teminat varsa, karşılık teminatı aşan kısım için ayrılır.¹⁴ Ayrıca şüpheli alacağın sonradan tahsil edilmesi durumunda, tahsil edildiği dönemin sonuçlarına yansıtılması gerekmektedir.

b. Menkul kıymetler değer düşüklüğü karşılığı: Değer kayıpları için karşılık zorunlu olmasına rağmen, karşılığın vergi matrahından indirilip-indirilemeyeceği konusunda farklı görüşler vardır. Vergi mevzuatında menkul kıymetler için karşılık ayrılmasına ilişkin açık bir hükmün olmadığı, mali karın hesaplanmasında kanunen kabul edilmeyen gider (KKEG) olarak işlem göreceği savunulmaktadır. VUK hisse senedi ve özellik taşıyan yatırım fonu katılma belgesi haricindeki menkul kıymetlerin değerlemesinde borsa rayici ile değerlemeyi kabul ettiğine göre, lehte olan farklar vergi matrahına eklenirken, değer kayıplarının da vergi matrahından indirilmesi VUK'a uygun ve tutarlıdır. Dolayısıyla vergi yasasında açık bir hükmün olmaması, değer kaybının gider yazılamayacağı anlamına gelmez. Fakat hisse senetlerine ilişkin ayrılan karşılıklar, KKEG niteliğindedir ("Akgüç, 2013, 64" ve "VUK m. 279").

c. Stok değer düşüklüğü karşılığı: Mallar ve mamuller, maliyet bedeliyle değeri lenir. Söz konusu stok türlerinin maliyet bedeline göre değerlendirme günündeki satış bedelleri % 10 ve daha fazla düşerse, mükellef, maliyet bedeli yerine 267. maddenin ikinci sırasındaki usul hariç olmak üzere, emsal bedelini uygulayabilir (VUK m. 274). Ayrıca VUK'da (m. 278) doğal afetler (yangın, deprem ve su basması gibi) nedeniyle veya bozulma, çürüme, kırılma, çatlama, paslanma gibi nedenlerle ekonomik değerlerinde önemli bir azalış olan emtia ile maliyetlerinin hesaplanması mutad olmayan hurdaların, döküntülerin, üstüpu, deşe ve iskartaların emsal bedeli ile değerlemeye tabi tutulacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla yukarıdaki hükümler dikkate alındığında, söz konusu stoklar için karşılık ayrılması ve vergi matrahından indirilmesi mümkündür.

¹³ 534 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile bu tutar 01.01.2022'den itibaren 4.000 TL'dir.

¹⁴ "Teminatın değeri Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından atanan bilirkişi raporuna istinaden belirlenir." (Detaylı bilgi için bkz. Argun, Pamukçu ve Eroğlu, 2020: 94-96).

Ancak tabii afetler nedeniyle değeri düşen malların emsal bedeli ile değerlendirilerek uğranılan zararın VUK açısından gider kaydedilebilmesi için kanıtlar ortadan kalkmadan mahkeme, itfaiye ve benzeri ilgili makamlara tespit ettirilmesi sonra vergi dairesine müracaat edilerek ilgili malların emsal bedelinin Takdir Komisyonu tarafından takdiri istenir. Yine ilgili stokların bozulması, çürümesi, kırılması, çatlaması, paslanması gibi nedenlerle oluşan değer kayıpları için Takdir Komisyonu'nun takdiri yeterlidir (Örten ve Karapınar, 2007: 102)¹⁵.

d. Alacak ve borç senetleri için hesaplanan reeskont: VUK'a (m. 281 ve 285) göre, alacaklar ve borçlar mukayyet değerleriyle değerlemeye tabi tutulur. Mevduat veya kredi sözleşmelerine bağlı olarak doğan alacaklar ve borçlar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Ayrıca, vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar ve borçlar değerlendirme günündeki değerine indirgenebilir. Alacak senetlerini değerlendirme gününün değerine indirgeyen mükellefler, borç senetlerini de değerlendirme gününün değerine indirmek zorundadırlar.

Ancak olası gider/zararların vergi matrahından indirilebilmesi için, diğer bazı kanunlarda (KVK, GVK gibi) olduğu gibi, VUK'da da ilgili hükümlerin yer alması söz konusudur. Aksi takdirde muhasebe tekniği ve bilgi muhasebesi açısından dönem gideri kabul edilen tutar, VUK açısından kabul edilmediği için mali karın tespitinde, KKEG olarak işlem görecektir ve dolayısıyla vergi matrahına eklenecektir¹⁶. Örneğin; işletme aleyhine açılan vergi davaları karşılıkları, çevre zararı tazmin karşılıkları, satış primi karşılıkları, inşaat taahhüt işlerinin cezai taahhüt karşılıkları ve garantili satış karşılıkları gibi vakalar nedeniyle VUK'a göre karşılık ayrılması söz konusu değildir. Çünkü söz konusu gider ve zararların gerçekleşip-gerçekleşmeyeceği, zamanı ve tutarı belli değildir. Ancak VUK'da ilgili konuda bir hüküm var ise, bu durumda karşılık ayrılabilir ve mali karın tespitinde, matrahı düşüren kalem olarak dikkate alınabilecektir. Bu şekilde yapılacak bir uygulama, sadece VUK açısından değil, bilgi muhasebesi açısından da önemlidir.

Sonuç olarak, VUK'a göre karşılık (VUK'da yer alan koşullar dahilinde), varlıkların defter değerinde oluşan/oluşması beklenen değer azalışı için, ihtiyari olarak yapılan değer düzeltme işlemidir.

¹⁵ Danıştay 4. Dairesinin muhtelif kararları da bu yöndedir.

¹⁶ Fakat ödendiği dönemde vergi matrahından indirilir.

3.2. TTK'ya Göre Karşılıkların İncelenmesi

TTK'ya (m. 75) göre “Gerçekleşmesi şüpheli yükümlülük ve askıdaki işlemlerden doğabilecek muhtemel kayıplar için Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen kurallara göre karşılık ayrılır.” Bu maddeden anlaşıldığı üzere TMS'nin hükümleri tam olarak TTK için de geçerlidir.

TTK'nın muhtemel borç ve giderler için atfı yaptığı TMS 37'ye göre ayrılan karşılığın mali tablolara yansıtılabilmesi için, aşağıda belirtilen koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

- a. Geçmiş bir olay ile ilgili mevcut bir yükümlülüğün (hukuki veya zımni) olması;
- b. Yükümlülüğün ifa edilebilmesi (yerine getirilmesi) için nakdi veya aynı değerlerin işletmeden çıkmasının muhtemel olması,
- c. Yükümlülük tutarının güvenli olarak tahmin edilebiliyor olması¹⁷.

TTK, bazı varlıkların değerlemesi ile ilgili olarak TMS'ye atıfta bulunmuştur (TTK m. 78-80). Örneğin, TTK m. 78/c ve d'de “Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir. Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.” şeklinde açıklamaya yer verilmiştir. Dolayısıyla söz konusu varlıklar için de TTK'ya göre Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkelerin dikkate alınma zorunluluğu vardır.

Bu durumda maddi, maddi olmayan ve mali duran varlıkların değerlemesi ile ilgili TMS 36'nın hükümleri esas alınacaktır. TMS 36'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte; maddi, maddi olmayan ve mali duran varlıkların işletme aktiflerine girdikten sonra takip eden yıllarda Standardın kapsamında yer alan varlıkların geri kazanılabilir değeri (kimi zaman zorunlu, kimi zaman da gerekli olduğu kanaatine varıldığında) hesaplanacak, sonra da hesaplanan değer düşüklüğü zararı kayıt altına alınacaktır. Böylece hem ilgili varlıkların geri kazanılabilir değerle mali tablolarda gözükmesi sağlanacak hem de ihtiyatlılık kavramının gereği yerine getirilmiş olacaktır. Daha net bir ifadeyle, ilgili varlıklar gerçek değerinden daha yüksek bir değerle bilançoda gösterilmeyecek ve böylece

¹⁷ Bu konu ile ilgili detaylı açıklama için bkz “2.4.1. Karşılıkların Muhasebeleştirme Esasları”.

varlıklar gerçek değerleriyle bilançoda gösterilmiş olacaktır (Özulucan ve Temel, 2020, 628).

TTK'da (m. 519-523) yedek niteliğindeki karşılıklardan yani yedek akçelerden de bahsedilmiştir. Yedek akçe “Sermaye şirketleri ve kooperatiflerin, bazı bağlayıcı nedenler dolayısıyla gelecekte karşılaşma olasılığı olan riskleri karşılamak, işletmenin sürekliliğini sağlamak, istihdamı ve üretimi artırmak, düzenli olarak kar payı dağıtmak ve öz kaynakların bünyesini sağlam tutmak gibi amaçlarla her yıl elde ettikleri (*safî*) kar tutarından ayırdıkları ve şirket bünyesinde tuttukları kısımır.” şeklinde tanımlanabilir (Özulucan, 2021: 494). Dolayısıyla yedek akçeler, işletmenin bütün faaliyetlerini ilgilendiren yedek niteliğindeki karşılık olarak düşünülmelidir.

Yukarıdaki açıklamalar esas alındığında TTK'da kimi zaman tutarı ve zamanı belli olmayan kimi zaman da (nadir de olsa) ödenip-ödenmeyeceği kesin olmayan işletmenin olası gider ve borçlarını ifade eden yükümlülüklerine, maddi, maddi olmayan ve mali duran varlıkların değerinin düzeltilmesine ilişkin karşılıklara ve işletmenin gelecekte karşılaşabileceği olası risklere karşı ayrılan genel karşılıklara yani yedek akçelere ilişkin açıklamalarda bulunulduğu görülmektedir.

3.3. MSUGT'ye Göre Karşılıkların İncelenmesi

26.12.1992 tarihinde yürürlüğü giren ve 01.01.1994 tarihinden itibaren bazı işletmeler hariç (örneğin; Banka ve Sigorta Şirketleri, Özel Finans Kurumları, Finansal Kiralama Şirketleri gibi)¹⁸ tamamıyla uygulanmak zorunda olan 1 Seri No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde, “Bu düzenleme; bilanço usulünde defter tutan gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin faaliyet ve sonuçlarının sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tablolar aracılığı ile ilgililere sunulan bilgilerin tutarlılık ve mukayese edilebilirlik niteliklerini koruyarak gerçek durumu yansıtmalarının sağlanması ve işletmelerde denetimin kolaylaştırılması amacıyla yapılmıştır.”(<https://www.ismmmo.org.tr/Mevzuat/1-Seri-No-lu-Muhasebe-Sistemi-Uygulama-Genel-Tebliği-26-12-1992---3997.>) şeklinde açıklamaya yer verilmiştir.

¹⁸ Ancak bilanço esasına göre defter tutmakla birlikte faaliyet konuları itibarıyla farklı muhasebe tekniğini kullanmak zorunda olan bu tür işletmeler; “Muhasebenin Temel Kavramları”na “Muhasebe Politikalarının Açıklanması”na ve “Mali Tablolar İlkeleri”ne uymaları koşuluyla bu Tebliğin diğer mecburiyetlerini yerine getirmekle yükümlü değildirler.

MSUGT’de muhasebe usul ve esasları beş bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Muhasebenin Temel Kavramları, Muhasebe Politikalarının Açıklanması, Mali Tablolar İlkeleri, Mali Tabloların Düzenlenmesi ve Sunulması, Tekdüzen Hesap Çerçevesi Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamaları olarak belirtilmiştir. Karşılıklar ile ilgili en net açıklamalara “Mali Tablolar İlkeleri” bölümünde yer verilmiştir. Ayrıca bu açıklamalara paralel olarak Tekdüzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamaları bölümünde hesapların neler olduğu ve özelliklerine ilişkin detaylı bilgi verilmiştir.

Mali Tablolar İlkeleri bölümünde yer alan gelir tablosu ilkelerinin amaçları arasında, giderlerin ve zararların sınıflandırılması ve gerçeğe uygun olarak gösterilmesini sağlayabilmek için karşılıklardan da bahsedilmiştir. Karşılıkların işletmenin karını yasadışı bir şekilde isteğe bağlı olarak azaltmak veya bir döneme ait karı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmayacağı açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca bilanço tarihi itibarıyla mevcut olan ve sonucu belirsiz bir veya bir kaç olayın gelecekte gerçekleşmesine bağlı olan, şarta bağlı olaylardan kaynaklanan, mantıklı bir biçimde gerçeğe yakın olarak tahmin edilebilen gider ve zararların tahakkuk ettirilerek gelir tablosuna yansıtılma gereği de ifade edilmiştir.

Amacı varlıkların ve kaynakların muhasebe kayıtlarında ve mali tablolarda anlamlı bir şekilde tespit edilebilmesi ve gösterilebilmesi ve belli bir tarihte işletmenin mali durumunun şeffaf ve gerçeğe uygun olarak yansıtılması olan bilanço ilkeleri arasında, bilançonun düzenlendiği tarihte varlıkları gerçeğe uygun değerleriyle raporlayabilmek için, varlıklardaki değer düşüklüklerini göstererek karşılıkların ayrılması zorunludur, ifadesine de yer verilmiştir.

Ayrıca yabancı kaynaklara ilişkin ilkeler arasında, tutarları kesinlikle tespit edilemeyenler veya durumları tartışılanlar da dahil olmak üzere, işletmenin bilinen ve tutarları uygun olarak tahmin edilebilen tüm yabancı kaynakları bilançoda gösterilmelidir, şeklinde bir hükme yer verilmiştir.

Dolayısıyla yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilebilmesi için üzerinde durulması gereken uygulamalardan bir tanesi de karşılık konusudur. Karşılık sadece Genel Kabul Görmüş İlkeler açısından değil, aynı zamanda Muhasebenin Temel Kavramları gereği de ayrılmak zorundadır. Örneğin ihtiyatlılık kavramının gereği olarak işletmede karşılaşılan risk ve belirsizlikler göz ardı edilemez. Bu nedenle işletmeler olası gider ve zararlar için karşılık ayırmak zorundadırlar. Ayrıca varlıklarda değer düşüklüklerinin ve olası gider ve borçların mali tablolarda yansıtılması; sosyal sorumluluk

kavramı, dönemsellik kavramı, tam açıklama kavramı, önemlilik kavramı gibi kavramlar açısından da önem arz eder.

Görüldüğü gibi MSUGT’de Muhasebenin Temel Kavramları ve Genel Kabul Görmüş İlkelerine dayanarak işletmelerin karşılık ayırmaları gerektiği belirtilmiştir. Fakat karşılık uygulaması işletmenin faaliyet sonuçlarını manipüle etmek yani karı artırmak ya da azaltmak gibi amaçlarla kullanılamayacaktır. Nitekim bu durum gelir tablosu ilkeleri (g) arasında karşılıklar, işletmenin karını yasadışı/isteğe bağlı olarak azaltmak veya bir döneme ait karı diğer döneme aktarmak amacıyla kullanılmamalıdır, şeklinde ifade edilmiştir.

MSUGT’de hem aktifte yer alan ilgili varlıkların bilançodaki net değerlerinin ifade edilebilmesine ilişkin hem olası gider ve borçlara ilişkin hem de yedek niteliğindeki karşılıklara ilişkin hesaplara yer verilmiştir. Dolayısıyla bilanço gününde hem varlıkların hem de kaynakların gerçeğe uygun değeriyle ifade edilmesi mümkün olacaktır.

THP’de aktifte oluşan değer azalışları ile ilgili bazı karşılık hesapları arasında örneğin; 119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-), 129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-) 158 Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) hesabı yer almaktadır. Bu hesaplar düzenledikleri ilgili hesapların altlarında (-) olarak yer alırlar. Böylece hem ilgili varlıkların ilk kayıtlı değeri hem de olası gider/zararlar bilançoda net olarak ifade edilmiş olur.

THP’de gider ve borç karşılıkları ile ilgili hesaplar arasında örneğin; 370 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları ve 372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabı yer almaktadır. Kimi zaman pasifteki hesaplar (370 Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları hesabında olduğu gibi) işletmenin mutlak borcunu ifade eden tutarları gösterirken, kimi zaman da (372 Kıdem Tazminatı Karşılığı hesabında olduğu gibi) olası belli koşullara göre tespit edilecek olan gider ve borçlarını ifade eder. Bu hesapların kullanılması durumunda işletmenin kimi zaman ödeme zamanı ve tutarı belli olmayan kimi zaman da ödeme zamanı ve tutarı belli olmakla birlikte mutlak surette yerine getirilmesi kesin olmayan yükümlülükleri, muhasebe kuramının da gereği olarak mali tablolarda ifade edilmiş olur.

MSUGT çerçevesinde ele alınan karşılık türlerinden bir diğeri, yedek niteliğindeki karşılıklardır. Yedekler bazı şirket türleri için zorunlu (anonim ve limited şirketler gibi), bazıları (kollektif ve komandit gibi)¹⁹ için de ihtiyari

19 TTK’ya (m. 213/2) göre ortaklar emredici hükümlere uymak koşuluyla şirket sözleşmesine diledikleri kayıtları koyabilirler. Örneğin; yedek akçe ayrılması, kar-zararın dağıtım şekli, şirketin faaliyet süresi, şirketin feshi gibi.

olarak çeşitli nedenlerle (TTK, ana sözleşme, genel kurul kararı gibi) kardan dağıtılmayarak işletmede alıkonulan ve dolayısıyla işletmenin öz kaynakları arasında yer alan unsurlardır.

Bilanço ilkelerinden öz kaynaklara ilişkin ilkeler arasında, işletme faaliyetleri sonucu oluşup, çeşitli isimlerle işletmede bırakılan karların “Özkaynaklar Hesap Sınıfı” içinde gösterileceği belirtilmiştir. Bunlardan bir tanesi de kar yedekleridir. Bunlar arasında: yasal, statü ve olağanüstü yedekleri ile yedek niteliğindeki karşılıklar, özel fonlar (örneğin yenileme fonu) gibi işletme faaliyetleri sonucu gerçekleşen karların dağıtılmamış kısımları yer almaktadır.

Görüldüğü gibi MSUGT esasları dikkate alındığında hem varlıkların değerini düzelterken hem bazen zamanı ve tutarı belli olmayan bazen de (nadir de olsa) ödenip-ödenmeyeceği kesin olmayan işletmenin olası gider ve borçlarını ifade eden yükümlülüklerine hem de işletmenin gelecekte karşılaşma olasılığına karşı kardan dağıtılmayarak işletmede alıkonulan tutarlara ilişkin hesap ve açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Dolayısıyla sonuçta MSUGT'nin içeriği esas alındığında; karşılıkların aktifte değer düzeltimi sağlayan karşılıklar, gider ve borç karşılıkları ve yedek niteliğindeki karşılıklar olarak tasnif edildiği görülmektedir.

SONUÇ

Mali tabloların farklı düzenlemeler esas alınarak düzenlenmesi hem bilginin standart ve uluslararası ölçekte geçerli olmasına engel teşkil etmekte hem de mali tablolar aracılığı ile sağlanan iletişimi önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Bu nedenle de üretilen bilgilerin uluslararası ölçekte kabul edilebilir nitelikte olabilmesi için ülkemizde Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları yürürlüğe girmiştir. Ayrıca ulusal ölçekte standart bilgi üretilebilmesi için de Vergi Usul Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nin de içinde yer aldığı farklı düzenlemeler vardır. Ülkemizde bu anlamda mali nitelikteki bilginin üretimine, kalitesine, şeffaflığına ve hesap verilebilirliğine katkı sağlayan bu düzenlemelerde yer alan konulardan birisi de karşılıklardır.

Özellikle ihtiyatlılık, sosyal sorumluluk, önemlilik ve dönemsellik kavramı ile çok yakından ilişkili olan karşılık konusu, sözü edilen düzenlemelerde kimi zaman borç ve gider karşılıkları anlamında, kimi zaman varlık değer düzeltimi anlamında kimi zaman da yedek niteliğinde ele alınmıştır. Karşılıklar konusu

hangi anlamda ele alınıralsa alınsın, tüm paydaşların karar alma sürecinde temel dayanakları olan mali tablolara değer kattığı kesindir. Dolayısıyla geleceğe yönelik risk ve belirsizliklerin karşılık ayırma aracılığıyla mali tablolara yansıtılması, iç ve dış paydaşların çok daha sağlıklı karar almalarına katkı sağlayacaktır.

Standarda (TMS 37) göre karşılık, gerçekleşme zamanı ve tutarı kesin olarak bilinemeyen yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Söz konusu karşılıklar, mali tablolarda gösterilme aşamasına gelmiş yükümlülükleri ifade eden (kuvvetle muhtemel) borç ve gider karşılıkları anlamında da kullanılmaktadır. Bu nedenle mali tablolarda yer alırlar. Böylece döneminde dikkate alınan karşılıklar sayesinde, birim maliyetlerin ve dönem giderlerinin doğruya yakın hesaplanması ve döneme yayılması mümkün olabilecektir. Aksi takdirde işletmelerin dönemsel performanslarının doğru ve tam olarak ölçülmesi mümkün değildir. Faaliyet sonucunu etkileyen bu tür karşılıklara; garanti gider karşılıklarını, çevre zararı karşılıklarını, dava karşılıklarını ve sigorta karşılıklarını örnek göstermek mümkündür. TMS 37'ye göre borç ve gider anlamında ifade edilen karşılıkların muhasebeleştirilmesi için; geçmiş bir olaydan kaynaklanması, yükümlülük tutarının güvenilir ölçülmesi ve ekonomik fayda çıkışının muhtemel olması gerekir. Bu üç koşul birlikte gerçekleşmez ise, karşılığın mali tablolarda ifade edilmesi mümkün değildir. Ancak söz konusu bu yükümlüklerin her bilanço döneminde tekrar değerlendirilmesi ve elde edilen sonuca göre revize edilmesi veya iptal edilmesi gerekebilir.

Karşılıkların muhasebeleştirilmesinde aktifteki ilgili hesap kalemlerini düzenleyen 654 Karşılık Giderleri hesabı yerine, ilgili fonksiyonel hesap/hesapların kullanılması tercih edilmelidir. Örneğin; 620 Satılan Mamuller Maliyeti, 621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti, 730 Genel Üretim Giderleri, 760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri gibi. Karşılık eğer cari yıl dışında farklı bir dönemde gerçekleşirse, fazla ayrılan karşılığın iptali için 671 Önceki Dönem Gelir ve Karları hesabına, eksik ayrılan karşılık için 681 Önceki Dönem Gider ve Zararları hesabına kayıt yapılmalıdır.

VUK, TMS 37'ye göre ayrılan karşılıkları gider olarak kabul etmemektedir. Çünkü VUK vergi odaklı düşündüğü için kuvvetle muhtemel de olsa gerçekleşmeyen ve sadece hesapsal anlamda kaydedilen giderler nedeniyle vergi matrahının düşürülmesine izin vermemektedir. VUK'a göre söz konusu giderlerin tahakkuku gerekmektedir. VUK'a göre karşılık kavramı, aktifteki ilgili kalemleri (stoklar, ticari alacaklar gibi) net değerine indirgeyen yani değer

düzelten karşılıklardır. Ancak VUK'da belirtilen koşulların gerçekleşmesi durumunda ayrılan karşılık tutarı, mali karın tespitinde indirim unsuru olarak işlem görecektir.

Karşılıklar konusunda TTK'nın genel olarak TMS'ye atıfta bulunduğu görülmektedir. TTK kapsamında karşılıklar; kuvvetle muhtemel işletmenin gider ve borçlarını ifade eden yükümlülüklerine, maddi, maddi olmayan ve mali duran varlıkların değerinin düzeltilmesine ve işletmenin gelecekte karşılaşılabileceği olası risklere karşı genel nitelikli yani yedek akçelere göre tasnif edilmiştir.

MSUGT'de; işletmenin olası gider ve borçlarını ifade eden yükümlülüklerine ilişkin karşılıklara, çeşitli varlıklarda değer düzeltilmesine ilişkin karşılıklara, gelecekte karşılaşma olasılığına karşı kardan dağıtılmayarak işletmede alıkonulan tutarlara ilişkin genel amaçlı karşılıklara (yedek akçelere) ait hesap ve açıklamalara yer verildiği görülmektedir. Dolayısıyla sonuçta MSUGT'nin içeriği esas alındığında karşılıklar; gider ve borç karşılıkları, aktifte değer düzeltimi sağlayan karşılıklar ve yedek niteliğindeki karşılıklar olarak tasnif edilmiştir.

Mali tabloların tüm paydaşların alacakları kararlarda kılavuzluk edebilmesi; mali tabloların ihtiyaca uygun, gerçeğe uygun ve mali şeffaflığa uygun olarak düzenlenmesi ile direkt ilişkilidir. Bu sayede işletme yöneticileri daha gerçekçi bütçenin hazırlanması, farklı pazarlara girilmesi, AR-GE politikası, insan kaynakları, pazarlama ve finansman politikasının tayin edilmesi gibi konularda karşılaşma olasılığı olan belirsizliklere ve risklere karşı daha hazırlıklı bir pozisyon alabileceklerdir. Aynı zamanda diğer iç paydaşlar ve potansiyel tüm paydaşlar mali risklerini minimize edebilecekler ve yatırım politikalarını daha sağlıklı saptayabileceklerdir. Karşılık ayrılması sadece işletmelerin mali nitelik taşıyan işlemleri ile ilgili alınan kararların doğru olması için yapılan bir uygulama değildir. Aynı zamanda muhasebenin kuramsal ilkelerinin (sosyal sorumluluk, tam açıklama, ihtiyatlılık, önemlilik ve dönemsellik gibi temel kavramlar, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı gibi), vergi mevzuatının, ve TTK'nın da önemseydiği konular arasında yer alır. Sonuçta tüm bu düzenlemelerin gerekleri esas alınarak üretilen bilgiler mikro anlamda işletmelerin, makro anlamda ülkelerin ekonomik ve mali yapılarının güçlenmesine mutlak surette katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak arzu edilen tüm bu faydaların sağlanabilmesi için, bu konu ile ilgili Standardın (TMS 37) ve TTK hükümlerinin çok daha anlaşılır bir lisan ile ifade edilmesi, anlaşılması kolay örneklerle desteklenmesi ve ilgili metinlerin bu anlamda revize edilmesi hem akademik çalışma yapanlar hem de uygulamanın içinde olan taraflar açısından önemlidir. Ayrıca bu bilgilere güvenerek karar alan tüm paydaşlar, özellikle borç ve gider karşılıkları ile aktifteki ilgili varlık kalemini düzenleyen karşılıkların kişilerin değer yargılarına bağlı olarak belirlediklerini ve kimi zaman da faaliyet sonuçlarını manipüle etmek tercih ettiklerini unutmamalıdır.

KAYNAKÇA

1 Seri No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Erişim Adresi: <https://www.ismmmo.org.tr/Mevzuat/1-Seri-No-lu-Muhasebe-Sistemi-Uygulama-Genel-Tebliği-26-12-1992---3997>

213 sayılı Vergi Usul Kanunu (1961, 10 Ocak). Ankara : Resmi Gazete (Sayı: 10705)

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (2011, 14 Şubat). Ankara : Resmi Gazete (Sayı: 27846)

Akgemci A. (2021) TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı Kapsamında Örnek Uygulamalar. *IDEA STUDIES Journal*, 7(34).

Akgüç Öztin, (2013) *Mali Tablolar Analizi*, gnşltlmş. 15.bs. İstanbul.

Argun D., Pamukçu, F. ve Eroğlu Z. (2020). *Envanter ve Finansal Tablolar*. İstanbul

Ber H. ve Akbey H. (2013) TMS-37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar, *Vergi Raporu*, 161.

Demir B. ve Aslan Ü., (2008); TMS-37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar, *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması (Yorum – Açıklama-Örnekler)*, gnşltlmş. 2. bs. Ankara.

Örten, R. ve Karapınar A. (2007) *Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Dönemsonu Muhasebe Uygulamaları*, 3. Bs. Ankara.

Örten, R., Kaval, H. ve Karapınar A., (2019) *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları 2019 TMS-TFRS*, göz.geç. 12. Bs. Ankara.

Özerhan, Y. ve Yanık S. (2012) *IFRS / IAS ile Uyumlu TMS / TFRS Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye*

Finansal Raporlama Standartları, gncleştirilmiş. 2. Bs. Ankara : TÜRMOB

Özulucan A. (2021). *Tekdüzen Hesap Planı'na ve Türk Ticaret Kanunu'na Göre Hazırlanmış Şirketler Muhasebesi*, Bursa : Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Özulucan, A. (2019) *Teori ve Uygulamalarla Türkiye Muhasebe Standartları Test Kitabı (Soru - Açıklamalı Cevap)*, Konya.

Özulucan, A. ve Temel, E. (2020). TMS 36 Standardına Göre Varlıklarda Değer Düşüklüğünün Tespiti ve Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı Taslağına Göre Muhasebeleştirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, (46).

Sağlam N., Yolcu M. ve Eflatun A.O. (2018) *Örneklerle UFRS Kayıtları*, 4. Bs. Ankara.

Sevilengül O. (2020) *Genel Muhasebe*, 19. Bs. Ankara.

Şerifler Ü. (2019) *TMS-37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar* Erişim Adresi: <https://www.accafin.com/muhasebe/ifrs-ias-ufrs-tms-usgaap/tms-37-karsiliklar-kosullu-boreclar-ve-kosullu-varliklar>

Tosunoğlu B. ve Cengiz S. (2019); TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar, Koşullu Varlıklar Standardına İlişkin Muhasebe Uygulamaları, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)* 9,(1).

Usul H. ve Özer Keçe F., (2016) TMS 37 Kapsamındaki Karşılıklar, Koşullu Borçlar, Koşullu Varlıkların Muhasebeleştirilmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5).

Yükçü S. (1999). *Kalite Maliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi*, İzmir: Anadolu Matbaacılık,

Yükçü S. ve Yaşar Ş. (2013). Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıkların TMS 37 Standardı Kapsamında İncelenmesi, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*.